

Ушеренко Світлана Василівна,
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ НЕСТІЙКОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

***Анотація:** Наведена аргументація щодо важливості державного регулювання кризових явищ у фінансово-економічній системі (ФЕС). Систематизовані ознаки ризиків нестійкості ФЕС, чинники їх виникнення та заходи державного регулювання подолання нестійкості ФЕС.*

***Ключові слова:** гомеостаз, державне регулювання, ризики, стійкість, фінансово-економічна система*

Для України проблеми державного регулювання в умовах нестійкості фінансово-економічної системи (далі – ФЕС, яку визначаємо як усталену і врегульовану законодавством систему економічних відносин, фінансових та економічних інститутів, механізмів господарювання, пов'язаних з рухом грошових ресурсів в процесі фінансування, кредитування для забезпечення виробництва і реалізації товарів та послуг у відповідності до потреб суспільства і до існуючого внутрішнього та зовнішнього попиту) виникли з початку її незалежності, тому що планове централізоване соціалістичне господарство УРСР та інші складові адміністративно-командної економіки розглядалися в якості надійного захисту від криз, зокрема, глобальної фінансово-економічної кризи.

Перехід національної економіки до ринкового типу господарювання або точніше до змішаної системи і вступ її в епоху системних багатофакторних криз у вимірах як національної, так і світової економіки на зламі XX-XXI століть сформував імперативи розроблення механізмів протидії негативним як екзогенним факторам, переважно, пов'язаних з глобальними фінансово-економічними кризами, так і ендегенними чинниками нестабільності національної економіки, а також розроблення державного антикризового управління (регулювання) як похідної державної антикризової політики.

В епоху масштабного розгортання процесів глобалізації, ризики, з якими стикаються як суб'єкти господарювання, так і ризики, пов'язані з певними видами економічної діяльності, набувають властивостей, які визначають необхідність державного регулювання відповідних аспектів видів економічної діяльності і господарювання.

Значущість державного регулювання зростає у період прояви кризових явищ як в глобальній, так і в національній економіці, а враховуючи, що кризові явища в економіці, зокрема, у ФЕС становлять та ідентифікуються як загрози національної безпеки України, то це формує імперативи державного антикризового регулювання. Це спостерігається в усіх національних економіках світу, які

пов'язані з певними сегментами світової економіки, а також з міжнародною фінансовою системою.

Протидія ФЕС негативним факторам впливу на її стійкість здійснюється через різноманітні механізми державного регулювання.

Конкретні засоби і методи державного антикризового управління утворюють інструментарій дій держави на фінансово-економічну систему, соціально-економічні процеси і явища. Вибір їх сполучення та використання цього інструментарію пов'язаний з цілями, стратегією, моделлю розвитку національної економіки. Набір цих форм може бути однаковим в різних країнах, але їх сполучення, пріоритетність, спрямованість, використання залежить від соціально-економічної специфіки даного періоду, а також розвиненості інституціонального середовища країни.

Практика доводить, що найбільшого поширення знайшли форми державного антикризового регулювання адміністративного і економічного характеру.

Форми адміністративної дії на економіку включають прийняття законодавчих та нормативно-правових актів щодо унормування механізмів протидії кризовим явищам, деякі з яких носять дискреційний характер, забезпечення ефективного управління державними підприємствами, надання державних кредитів, субсидій, ліцензування та квотування виробництва, застосування санкцій, приватизацією збиткових підприємств.

Пряме державне антикризове регулювання не виключає і форм економічної дії, що пов'язано з визначенням параметрів формування та використання бюджету, податкової системи, амортизаційної політики, встановлення акцизів, норм ліквідності фінансових структур, банківського проценту і резервування, рівня мінімальної зарплати, регулювання цін на певні товари, залучення інституціональних інвесторів та інше.

Широкий спектр форм економічного характеру використовує непрямий метод державного регулювання. До них відносяться прогнозування, індикативне планування, використання податкових, бюджетних, фінансових, кредитних механізмів, застосування антиінфляційних заходів, використання операцій на ринку цінних паперів, проведення валютної політики (стабілізація національної валюти, операції на валютному ринку, залучення іноземного капіталу). Важливу роль відіграють формування і реалізація соціальної політики (соціальні програми, забезпечення зайнятості населення, регулювання доходів, трансфертів і субсидій), регулювання зовнішньоекономічної діяльності (сприяння експорту, захист національного виробника, регулювання митних тарифів, валютне та податкове регулювання), формування привабливого інвестиційного клімату для інституціональних інвесторів та інше).

Механізми протидії кризовим явищам в національній економіці, зокрема в ФЕС, мають врахувати оцінку ризиків за розробленою системою критеріїв та ключових показників. У цьому плані усвідомлення різноманітності й мінливості виявлення ризиків у сфері економіки, запобіганню їх виникненню або

послабленню, пов'язаних з ними шкідливими наслідками, постає як важлива складова державної фінансово-економічної політики.

Проблема підвищення стійкості ФЕС має визначальну значущість для інвестиційної привабливості країни, конкурентоспроможності країни в глобальному економічному просторі, а також опосередковано для соціальних стандартів. Це відслідковуються через інвестиційні рейтинги країни, індикатори світового розвитку, наприклад, Індекс людського розвитку (ІЛР), Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) та інше. Зокрема, стійкість ФЕС впливає безпосередньо або опосередковано на такі складові ГІК, як макроекономічне середовище, розвиток фінансового ринку, ефективність товарних ринків, рівень розвитку бізнесу, за якими спостерігається критичне відставання України від країн Євросоюзу за рейтинговою оцінкою.

Нестійкість ФЕС проявляється через такі характеристики : бюджетний дефіцит; волатильність банківських процентних ставок і валютного курсу гривні; відсутність в національній економіці довгострокового кредитування і відповідно складність в реалізації національних суспільно-значущих проєктів; падінням інвестицій в основний капітал, вивіз капіталовкладень з країни, наявність значного зовнішнього боргу; інфляцію; безробіття; наявність корупційних ризиків, рейдерських захоплень, виникнення перманентних кризових явищ (політичних, галузевих, енергетичних, територіальних, фінансових та інших). За кожною із зазначених характеристик встановлюється дозволений діапазон параметрів, деякі з яких мають бути узгоджені за програмою фінансування України з міжнародними фінансовими організаціями, як-то МФВ, Світовий банк. Наприклад, дефіцит бюджету має не перевищувати 3 %. Деякі параметри встановлюються Урядом, Національним банком в залежності від ступеня загроз стійкості ФЕС, як наприклад, параметри рефінансування банків, вимоги до їх ліквідності та інше.

Чинники, які сприяють нестійкості економічної системи і відповідно ФЕС: недостатні темпи відтворювальних процесів, зокрема, їх нестабільність і відсутність якісного розширеного відтворення; структурні деформації в економіці з переважанням добувного сектору промисловості над секторами промисловості з наукоємною продукцією, нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості; критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, зокрема, на імпорт енергоресурсів і експорт продукції низьких переділів; низькі темпи розширення внутрішнього ринку; зменшення попиту на вироблену продукцію, товари, послуги; втрата галузю сегменту зовнішнього ринку і звужений сегмент внутрішнього ринку для галузевих продуктів; зменшення ресурсів, що вводяться у господарський обіг; зміни кон'юнктури цін на ресурси (підвищення цін), що задіяні в системі господарювання, а також кон'юнктури цін (падіння цін) на експортну продукцію; природні катаклізми та техногенні катастрофи; експансії спекулятивних капіталів в національну економіку і вивіз інвестованих капіталів.

За теперішніх умов технологічного розвитку визначальним чинником системних криз вважається технологічний фактор пов'язаний зі зміною технологічних укладів, що накладається на проблеми формування, грошових, фінансових та валютних ринків, а також інститутів та інструментів управління ними [1, с. 25]

ФЕС має протидіяти впливу таких негативних факторів, що мають системний, об'єктивний і циклічний характер, при цьому треба розкрити їх практичну значущість в національній економіці.

Системою державного управління розроблений широкий спектр нормативно-правових актів, що регламентують суспільні відносини, пов'язані з оцінкою й управління ризиками за критеріями оцінки ступеня ризику від впровадження господарської діяльності за різними її видами, а також в банківській, страховій діяльності. Корпоратизацію цих актів здійснено в [2].

Разом з тим при всій незаперечності важливості розроблення методології визначення критеріїв виявлення ризиків, їх оцінювання й управління ризиками через відповідні механізми державного регулювання, ефективність механізмів протидії негативним факторам кризового впливу, як на окремих суб'єкт господарювання чи на соціально-економічну систему зростає за умов підвищення стійкості об'єкту впливу цих негативних факторів.

Тому визначальним напрямом державного антикризового регулювання має бути його націленість на збільшення стійкості суб'єктів господарювання, соціально-економічної системи, зокрема, ФЕС і створення умов для підтримки їх гомеостазу. Серед заходів цієї політики слід відмітити наступні :

1. Контролінг стійкості ФЕС за певним набором індикаторів та відслідкування впливу на них порушень структурних макроекономічних показників.

2. Прогнозування кризових явищ і розроблення превентивних заходів державного регулювання у ФЕС, спрямованого на підвищення її стійкості, разом з виміром результативності цих заходів за певним набором ключових показників.

3. Забезпечення інституціональної спроможності державних владних органів, на яких покладені завдання державного регулювання ФЕС. Інституціональна спроможність тут розкривається як спроможність виконання органом владних повноважень разом з обсягом завдань діяльності, які покладені на орган законодавством з визначеним ресурсним забезпеченням для їх виконання і застосовуючи відповідні механізми державного управління, які встановлені у предметній сфері діяльності органу. Інституціональна спроможність органу щодо впровадження державної політики, державного регулювання (управління) передбачає :

- повну законодавчу базу, що врегульовує діяльність і правовідносини у визначеній сфері запровадження політики або державного регулювання;

- розвинену і достатню структуру повноважних органів, організацій (інституцій), а також підвідомчої або супутньої інфраструктури, що разом через встановлені законодавством механізми здійснюють реалізацію державної політики;

- сприятливість до впровадження політики (управління) її суб'єктів, а також наявність відповідних умов на об'єктах реалізації політики;

- компліментарність формальної складової (законодавство) і неформальної складової (організаційна культура, мотивація людського персоналу, що здійснює діяльність у сфері запровадження політики) [3, с. 202].

4. Обмеження ризиків нестійкості фінансово-кредитних установ (ФКУ) шляхом впровадження антикризових заходів, основні з яких включають :

- аналіз структури кредитного портфелю, його розподіл відповідно до ступеня ризикованості щодо кредитів, які надані, зокрема, для підприємств галузей, які найбільш вразливі для кризових впливів і відповідно обмеження фінансування підприємств чи проектів цих галузей;

- формування обсягів резервів під проблемні кредити разом з оцінкою можливих збитків, які може понести ФКУ у разі банкрутства або дефолта позичальника;

- обмеження вкладень в реалізацію довгострокових інноваційно-інвестиційних проектів та надання довгострокових кредитів, а також скорочення термінів фінансування, що дозволяє забезпечити оперативний моніторинг фінансового стану ;

- централізація прийняття рішень щодо фінансування (кредитування).

Запропоновані заходи державного регулювання ФЕС в умовах її нестійкості має сприяти виходу ФЕС з кризового стану і поліпшити інвестиційний рейтинг країни.

Список використаних джерел:

1. Макаренко І.П. Сценарно-поетапна модель валютно-фінансових криз : системи індикаторів : монографія / І.П. Макаренко, В.С. Найденов, О.Г Рогожин, Я.В. Петраков. – К.: ПП «НВЦ «Профі», 2014. – 184 с.

2. Ризики в господарській діяльності : законодавство, судова практика / упоряд. В.С. Ковальський, О.С. Захарова, І.С. Примак. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 368 с.

3. Гусев В.О. Державна інноваційна політика : методологія формування та впровадження : монографія / В.О. Гусев. – Донецьк : Юго-Восток, 2011. – 624 с.

vitlana V. Usherenko,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

State Higher Education Institution

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

STATE REGULATION UNDER THE CONDITIONS OF INSTABILITY OF FINANCIAL AND ECONOMIC SYSTEM

Annotation: *The argumentation, concerning the importance of state regulation of crisis phenomena in the financial and economic system (FES), is adduced. The characteristics of the risks of FES instability, the factors of their emergence and state regulatory measures of overcoming the FES instability are systematized.*

Key works: *homeostasis, state regulation, risks, stability, financial and economic system*